

מלוך יקדין ויהושים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצדק שליט"א

מִי־הִתָּא חֲזָה־תָּא

חֲזָה־תָּא דְאִזְרֵי־תָּא
יְסוּד חֲדָשׁ וְנִפְלֵא עַל הַפְּרָשָׁה

דרך הצדיקים להשפיע שפע פרנסה לישראל

עלינו, אבל בבתניו יהיה לנו כל טוב, כדמיון הסוס שאמנם בהיותו בשוק חוסמים את פיו ברסן ונראה כעני שאינו יכול לאכול, אך בבואו לביתו פותחים לו את הרסן ומאכילים אותו כל טוב. וכדכתיב (תהלים קיב ג) 'הון ועושר בביתו'.

השפע מסלק העניות במצוות

וכך פירש מהר"י מבעלזא ע"ה על מה שאמרו חז"ל (ב"ק צב.) בתר עניא אזלא עניותא, שבפשוטו היינו שהעניות הולכת ונדבקת אחרי העני. אך בדרך רמז פירש, שהאותיות שאחר אותיות 'עני' בסדר האלפא ביתא הם אותיות 'כסף', שלאחר האות ע' נמצאת האות פ', לאחר נ' היא האות ס', ולאחר האות י' נמצאת האות כ', הרי לך אותיות כסף, וזה 'בתר עניא אזלא עניותא' שע"י האותיות שאחר ה'עני' שהם כסף, 'אזלא עניותא' הולכת ומסתלקת העניות, וכדברינו, שע"י שיש להם שפע לישראל מסתלקת מהם עניות במצוות שיכולים ע"י כך לקיים תורה ומצוות בהידור.

כעין זה יש לפרש גם דרשת חז"ל (ב"ק פג.) על הפסוק (שמות כא כד) 'עין תחת עין' שיתן לו ממון דמי העין, כי אותיות 'כסף' הם תחת אותיות 'עין', והחובל בעין חבירו יתן לו 'כסף' שהוא 'תחת עין'. ואם אמנם בגלות נתקיים בנו 'יצא מבת ציון כל הדרה' (איכה א ו) מן הדין שגם את ההדר הזה של 'אה עניותא לישראל' יצא מבת ציון ויהיה לכל ישראל שפע רב וכל טוב סלה.

השמחה בחלקו זוכה לעשירות

עצה לעשירות ניתן ללמוד מדברי הגמרא אלו 'בתר עניא אזלא עניותא', שלפי זה נראה שגם העשיר הולכת אחרי העשירות והוא מוסיף להתעשר. אך צריך להבין הכיצד באה אליו העשירות הראשונה, ובמה הוא שונה מן העני שכבר מתחילתו הלכה אחרי העניות. אלא תחילת העשירות היא כשהאדם שמח בחלקו, ועל ידי שמסתפק בחלקו ושמח בו הרי הוא עשיר, וכיון שהוא עשיר השמח בחלקו זוכה שתלך אחרי העשירות גם במובן הפשוט ויהיה מתעשר והולך.

רק כלפי חוץ נאה להם לישראל להיראות עניים

וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שֹׂכֵר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ (מב א). כתב רש"י: 'למה תתראו' - למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים. דהנה, מדרך הצדיקים להמשיך שפע פרנסה והרחבה על בני ישראל, ואף שיעקב אבינו ע"ה אמר למה תראו עצמכם כאילו אתם שבעים. כל זה בפני האומות, אבל בתוך הבית פנימה מן הראוי שיהיה לכל יהודי כל צרכו בהרחבה שיוכל לקיים מצוות ה', כמו כבוד שבת ולגדל את בניו לתלמוד תורה וכן שאר המצוות, לפיכך היו הצדיקים פועלים בכל עת להמשיך על ישראל שפע רב בהרווחה. בהקשר לזה מובא מאמרו של הרה"ק החוזה

מִילְתָּא דְפַלְיָאָה

יראת ה' - נותנת חיים נצחיים

זאת עשו וחייו את האלקים אני ירא (מב, יח).

ככל שיש יראת ה' בקרבנו, כך יכול להם לתאוות ולזכות לחיים בזה ובבא, כמו שאמר יוסף הצדיק 'זאת עשו וחייו את האלהים אני ירא', כי מידת היראה היא הנותנת לאדם את הכוח להגביל את תאוותיו ולצמצם אותן לבל יחריבו את עולמו. שכן כשאין בליבו יראת ה' סופו להגיע למיתה וכליון, כמו שאמר אברהם אבינו (בראשית כ, יא) 'רק אין יראת אלהים במקום הזה - והרגוני', הן לעולם הבא שיפסיד עולמו בהימשכו אחר הדברים המנוגדים בעצם לעבודת ה', כפי שכתב בחובות הלבבות (שער חשבוה"נ פ"ג): 'וכבר אמר אחד מן החכמים, כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כך לא תתחבר בלב המאמין אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא'.

והן בעולם הזה כשאין יראת ה' אזי והרגוני, שטובע ומסתבך בתאוות שאין להם סוף, שכבר אמר החכם מכל האדם (קהלת ו, ז) 'וגם הנפש לא תימלא' ואמרו (קה"ר א ג) 'אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו', נמצא, כי אף אם סובר בדעתו שיתן לעצמו מעט ויסיפיק לו, ידע כי כבר קדמו לו חכמים וצדיקים רבותינו הקדושים ע"ה וקבעו כי לא יתכן בעולם הזה למלאות תאוותו, ורק 'יראת ה' תוסיף ימים' (משלי י, כז) בהיותו מתגבר על תאוותיו והולך ביראת ה' כל היום, ועל כן נח שהיה מתהלך ביראת ה' הציב גבול להינצל משטף מים רבים שגברו בדורו, וע"י זכה להינצל ממי המבול, ואף זכה שממנו הושתת העולם מחדש לחיים מחודשים.

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

המרחם על הבריות - בחינם

מזכויותינו לא היה באפשרותנו שהרי מה אנו ומה חיינו, אם כן מה נעשה ונחיה, מי יעמוד לנו בפרץ. תשובה לדבר למדנו בפעולות שנקט הרשב"י הקדוש, שכאשר עושה אדם טובה למישהו אחר ואין בידו הנאה מזה וכל חפצו בדבר הוא להיטיב לאחר, זוכה שמן השמים מתעוררת מידת הרחמים להשפיע עליו מתנת חנם בחסד וברחמים ישועה ושמירה מכל רע, ואם יש בידו זכויות ישארו הם בשלימותם מבלי שינכו לו מהם.

יעקב אבינו יעץ לבניו שיתנהגו בחסד חנם ביניהם ובכך יתעוררו עליהם רחמים מן השמים

בכך נשוב לדברי יעקב אבינו ע"ה 'ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש', שהמשמעות היא שלבני יעקב יהיה רחמים, וכי מה זה יסייע אם ליוסף לא יהיה רחמים עליהם. מבאר רבי שלמה קלוגר ע"ה כדברינו, שיעקב אבינו ע"ה ראה שזקוקים כאן לרחמים גדולים מן השמים, הרי שמעון איננו, ויוסף איננו, ועכשיו הם לוקחים גם את בנימין הצעיר, מה יעשה וכיצד יעורר רחמים על בניו.

לכן יעץ להם יעקב אבינו עצה טובה, הלוא הקדוש ברוך הוא מתנהג עמנו במידה כנגד מידה, כמאמרם ז"ל (שבת קנא:): כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, אנא התנהגו ברחמים לפני האיש, כלומר, עשו מעשים טובים גם אם לא תרוויחו מכך כלום, ותרחמו אחד על השני 'לפני האיש', כלומר קודם שתגיעו אל האיש, ומיד שתרחמו על אחרים ממילא ינהגו עמכם מן השמים מידה כנגד מידה, או אז תבוא בלב האיש רחמים גדולים, כי יסייעוכם מן השמים במתנת חנם להצילכם ולהטיבכם, עד כאן דבריו. ואולי אפשר לבאר כוונתו על בנימין, שירחמו עליו וישמרו עליו ובזכות זה יזכו לרחמים.

העצה לעשות חסד חנם עם הבריות ובכך זוכים לניסים בתורת צדקה

במה תלוי הדבר, הכיצד יזכה אדם לניסים בתורת צדקה ולא ינכו לו מזכויותיו. מבאר הבן איש חי ע"ה כי הדבר תלוי בדבר אחד - האם אוהב לעשות חסד חנם עם הבריות, ואם עושה להם הצדיק טובה אף אם לא יהיה לו עצמו שום טובה והנאה מכך, נוהגים עמו מידה כנגד מידה ממנו ויעשה לו הקדוש ברוך הוא ניסים ונפלאות בתורת צדקה ומתנת חנם כפי שעושה הצדיק הזה טובות לאחרים חנם, ולא ינכה לו ה' מזכויותיו.

רשב"י עשה חסד חנם ותיקן דבר בלי הנאה כלשהו לעצמו

הוא הדבר שחפץ התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי ע"ה שלא ינכו לו מזכויותיו מאומה, לאחר שנעשה לו נס כשהתחבא במערה במשך י"ב שנים ונבראו בשבילו החרוב ומעין המים, וכן ניצול שם מרודפיו, ולאחר הי"ב שנים בטלה הגזירה, לפיכך טיהר את עיר טבריה מטומאתה כשסימן מקום הקברים, וכך יוכלו הכהנים לעבור בעיר זו, ואף שרשב"י עצמו לא היתה לו טובה מכך שהרי לא היה כהן, ובכלל לא דר בעיר זו, כך שלא הייתה לו מזה שום הנאה, אכן בפעולותיו הברוכים פעל שיתנהגו עימו משמי שמיא מידה כנגד מידה וכך זכה לנס בחסד ורחמים מבלי שינכו לו מאומה.

מרשב"י נלמד עצה כיצד לחיות עם ניסים ושיישארו הזכויות בשלימותם

וממנו הלימוד לכל אדם שהרי כולנו חשופים לכל פגעים חלילה, אם כן נחוץ לנו ניסים לחיות בעולם הזה בבחינת על ניסין שבכל יום עמנו, ואפילו אין בידינו זכויות, ולכן גם אם היינו חפצים שינכו חלילה

דיוק בתפילה שהתפלל יעקב אבינו על השבטים

וְאֵל שְׁדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לְפָנֵי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחֵיכֶם אַחַר וְאֵת בְּנֵימִין וְאֶנִּי כְּאֲשֶׁר שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי (מגיד).

פירש רש"י: מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפילה, הריני מתפלל עליכם. 'ואל שדי', שדי בנתינת רחמיו, וכדי היכולת בידו ליתן, יתן לכם רחמים, זהו פשוטו. ומדרשו, מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי, שלא שקטתי מנעורי, צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין.

ויש לדקדק שהיה לו לומר 'יתן עליכם רחמים לפני האיש' או יאמר 'יתן רחמים להאיש', שהרי רצונו שירחם עליהם יוסף ולא שהם ירחמו על יוסף.

יש צדיקים שהשם יתברך עושה בשבילם ניסים בלי לנכות מזכויותיהם

כהקדמה לתירוצו הנפלא של רבי שלמה קלוגר ע"ה (חכמת התורה כת"י תקפ"ו, תקצ"א) המלמד אותנו לקח בעבודת ה' ובענין המידות טובות, נביא את הסיפור המובא בגמרא (שבת לג:): על רבי שמעון בר יוחאי, שכאשר יצא מהמערה אמר הואיל ואיתרחיש ניסא ניזול ואתקין מילתא, ומבאר רבינו הבן איש חי ע"ה (בן יהודע שם), על פי מה שאמרו חז"ל (שם לב.) אם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו, אך ישנם צדיקים שנעשה להם כמה וכמה ניסים ואין מנכין להם מזכויותיהם, וזאת שהקדוש ברוך הוא עושה להם ניסים ונפלאות בתורת צדקה ובשל כך אינו מנכה מהזכויות, כי הניסים לא ניתנו תמורת הזכויות, וזהו כוונת הפסוק (תהלים כד ה) 'שא ברכה מאת ה', וצדקה מאלהי ישעו'.

כפרת חטא מכירת יוסף

עלו לשלום אל אביכם', וכתב רבנו בחיי שהוא רמז לעשרת הרוגי מלכות שיעלו בשלום לאביהם שבשמים, ובריקאנטי (בראשית לז כז) כתב רמז לכך, ששמות הרוגי מלכות עולים כמנין שמות השבטים.

ישראל, ועיקר כפרתם של השבטים הייתה בהריגתם של עשרה הרוגי מלכות, והיו עשרה הרוגי מלכות כנגד עשרת השבטים שהשתתפו במכירה. וזהו שנרמז בדברי יוסף אל אחיו 'ואתם

עשרה הרוגי מלכות כנגד עשרת השבטים

וְאִתָּם עָלוּ לְשָׁלוֹם אֶל אֲבִיכֶם (מד יז).
חטא מכירת יוסף מתגלגל והולך בכלל

השמה בחלקו

עפ"י פירש את דברי חז"ל: אין אדם מת וחצי תאותו בידו, היינו שאין אדם נקרא מת אלא א"כ מתהלך הוא בתחושה שחצי תאותו בידו ואינו מסתפק במה שנתן לו השי"ת.

דעת קנית מה חסרת'

עפ"י דברים אלו יבוארו דברי חז"ל (שם ובויק"ר פ"א): דעת קנית מה חסרת, דעת חסרת מה קנית, כלומר אם קנית דעת היינו שהשכלת בדעתך להבין כי כל אשר בידך נגזר מן השמים בחשבון מדוקדך לטובתך ולתיקון נפשך בעולם, 'מה חסרת' כי כיון שהבינות זאת ממילא אין אתה חסר כלום כי שמח אתה בחלקך, אך אם חסרת דעה זו ותאב אתה תמיד להוסיף על אשר בידך, ממילא 'מה קנית' כי ככל אשר יהיה בידך לא תבוא אל השמחה והשלימות שהינך מבקש.

בזה נראה לפרש את הנאמר במשלי (כד ד): 'ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים, 'ובדעת' - היינו באם יש לאדם דעת להבין ולשמח בחלקו שניתן לו מהשמים, בזה 'חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים', כי העשירות תלויה בדעת ובלא היא אף כשיש לאדם ממון הרבה חדריו ריקנים מכל הון היות ותאב תמיד להוסיף על חלקו.

דוד המלך ע"ה אמר בתהלים (לד יא) 'כפירים רשו ורעבו ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב, ומדוע לא אמר בלשון שיהיה להם כל טוב רק 'לא יחסרו כל טוב, וההסבר הוא כנ"ל שאלו הדורשים את ה' ומחפשים קרבתו מבינים הם בדעתם כי כל שבידם מתנת שמים הוא ואינם רעבים ליותר, וממילא אף כשאין להם 'לא יחסרו כל טוב'.

בתשובה, ומקבל הכל בשמחה ובאהבה, וממילא יש לו כל צרכו ועל כן עשיר הוא, כיון שאינו חש שום חסרון כלל.

אמור מעתה כי עניות ועשירות אינו דבר התלוי במציאות אלא הכל תלוי בדעת האדם ובמחשבתו, שאם קובע בדעתו שהכל טוב ויש לו כל מה שצריך ואינו דואג על מצבו ואינו מתאוה לשום יתרון אלא שמח בחלקו ומסתפק במה שיש לו הוא הנקרא עשיר, אף אם באמת פרנסתו מצומצמת מאוד כל זמן שאין העניות מבלבל ומפריע דעתו ומחשבתו אין זה עניות, ולעומת זה אם אין האדם קובע בדעתו שיש לו כל צרכו ואינו מסתפק במה שיש לו ורוחו נשבר בקרבו על מה שאין לו יותר, הרי הוא עני ואביון אף אם באמת ביתו מלא כסף וזהב, שכיון שהוא משתוקק ומתאוה ליתרון ואין לו שביעות רצון אין לך דל ואביון גדול מזה, וכן הוא בכל המאורעות והתלאות הבאים על האדם, כגון שיש לו ירידה כלשהי במצבו או ח"ו יסורים ומכאובים או רדיפות ח"ו, אין זה נחשב לחסרון אלא אם כן מפריע לו ומבלבל דעתו ומחשבתו, אבל אם יאמין בהשי"ת שהכל מאתו יתברך ויפנים בדעתו שמפי העליון לא תצא הרעות ואין רע יורד מן השמים, ויקבע בדעתו שהכל לטובתו ממילא לא יחסר לו מאומה.

זהו מה שאמרו 'אין עני אלא בדעת', המושג של עניות אינו אלא בדעתו של אדם, אם יש חסרון בגופו או בממונו אין זה נחשב לחסרון רק אם מעבירו על דעתו, לא כן אם מאמין שכל מאן דעביד רחמנא לטב עביד, אזי לא חסר לו דבר בעולמו ועשיר הוא, ולעומת כן אף כי יעשיר וירבה כבוד ביתו אם בדעתו שאינו שבע מזה ועדיין מחסורו לנגד עיניו הרי עני הוא.

ויצבר יוסף בך כחול הים וגו' (מא, מט). המושגים עניות ועשירות מתפרשים בעינינו בדרך כלל ביחס למעמדו הכלכלי של האדם, יש אדם שזכה משמים לרחבות ושפע ממוני גדול והוא הנקרא 'עשיר', ולעומתו יש את האביון התאב לכל דבר, אשר בכיסו אין כלום ומתהלך בעירום ובחוסר כל ומחזר על הפתחים לאסוף פרוטה לפרוטה כדי להביא לחם לפי עולליו, והוא הנקרא 'עני'.

מענה צריכים אנו להבין כיצד אמרו חז"ל (נדרים מא): 'אין עני אלא בדעת', ומדוע קבעו לומר כן שהעניות מתפרשת רק ביחס לדעתו של אדם אם מרובה היא או מועטת, ולא כללו בדבריהם את העני המוכר לנו מאז ומתמיד שאין לו במה להחיות נפשו ועני הוא באמצעים לפרנס ביתו.

ביאור נפלא לדבר מצאנו בספר מעיין החכמה (נח ד"ה ויאמר) מהרה"ק אשר צבי מאוסטרהא זלה"ה שהפליא להסביר הענין, וזה תוכן דבריו בתוספת ביאור: הנה אף האדם אשר מתברך בעשירות מופלגה ויש לו בתים מלאים כל טוב עדיין יתכן שהוא עני ואביון במהותו, כי העני הוא זה שחומד ומתאוה למה שאין בידו, וכפירושו המלה 'אביון' שהוא תאב לכל דבר, ולפי זה אף מי שיש לו הון ועושר בביתו אם אינו שמח בחלקו ואינו מסתפק במה שיש לו, איש כזה אינו נקרא עשיר כי אם אביון ועני גמור, וכמו כן להיפך אף אם האדם הוא עני ורש ואין בידו פרוטה לפורטה, יתכן לאמיתו של דבר שעשיר הוא, כיון שאינו דואג ומתאנח על מצבו ואין הדחקות והעניות מפריעים סדר יומו כי הוא שבע רצון ושמח בחלקו באמת, וגם יש לו אמונה שלמה בהשי"ת שהכל לטובתו להביאו אל מדריגתו ולהחזירו

המפתח לחיי קדושה בעולם הזה

הקדושה של יעקב אבינו, ונגזר עליו לרדת לבדו לגלות במצרים, גם שם שמר מכל משמר על קדושתו, ועמד לבדו בניסיון הקשה, ומכוחו הגדול קבלו בני ישראל להישמר בקדושה בגלות מצרים, ולרוב קדושתו נבקע בפניו הים בשביל כלל ישראל, וזכה שיהיה ארונו מהלך בצד ארון הברית, וכך הוא לדורות עולם שהתחזקות בשמירת היסוד פותחת דרך לחיות בעבודת ה'.

וכך אמר להם יוסף הצדיק לאחיו 'זאת עשו וחיו את האלקים אני ירא, על ידי שתעשו כמעשי להיזהר ולהישמר בכל עניני הקדושה, בכך תזכו לבוא לחיות בעבודת ה', כי יוסף הצדיק בירתו האמיתית זכה לעמוד בניסיונות קשים ביותר, וגם כאשר יצא מביתו מלא

זאת עשו וחיו את האלקים אני ירא (מב יח). המפתח לחיי קדושה בעולם הזה היא כפי התחזקות האדם במידתו של יוסף הצדיק, ומידה זו היא מידת היסוד וממנה היסוד לכל מדרגות האדם בעבודת ה', וכפי מה שמקדש האדם עצמו בכל עניני קדושת היסוד כך נפתחים לו שערי רוחניות ועבודת ה', והוא זוכה לראות מראות אלוקים כמו שכתוב (תהלים סג ג) 'כן בקודש חזיתך'.

יצא לאור ע"י מכון אור לישראלים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או לנצט ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישראלים
עיצוב ועימוד: שוקי קנר

